

تحليل نظري و جامعه شناختی

ابعاد، گستره و سطوح امنیت

امنیت

اجتماع

امنیت اجتماعی

دکتر اسدالله افشار

انتشارات سوره مهر

سرشناسه	افشار، اسدالله، ۱۳۴۰
عنوان و نام پدیدآور	امنیت، اجتماع، امنیت اجتماعی / اسدالله افشار
مشخصات نشر	تهران: سفیراردهال، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	۳۱۳ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۱۳-۳۰۸-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	کتابنامه
یادداشت	نمایه
موضوع	امنیت داخلی
موضوع	امنیت اقتصادی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۴ الف/الف HV۶۴۱۹
رده‌بندی دیویی	۳۶۳/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۹۰۴۸۹۵

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۳-۳۰۸-۲

سفر اردهال

تهران: خیابان مفتح، خیابان سمیه، روبه روی بانک ملی ایران، ساختمان ۱۱۸، واحد ۴
تلفن مرکز پخش: ۸۸۳۱۹۳۴۲ - ۸۸۳۱۳۸۹۸
www.safirardehal.ir

امنیت، اجتماع، امنیت اجتماعی

مؤلف: دکتر اسدالله افشار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

صفحه‌آرایی و طراحی جلد: انتشارات سفیر اردهال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سفیراردهال

شمارگان: ۵۵۰ نسخه شماره نشر: ۱-۴۳۹

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

© حق چاپ: ۱۳۹۴، انتشارات سفیر اردهال

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آن) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۳	امنیت اجتماعی؛ شاه کلید زندگی
۱۴	امنیت اجتماعی از اصلی ترین نیازهای یک ملت
۱۴	امنیت اجتماعی، محور تعادل فرد و جامعه
۱۴	امنیت اجتماعی مورد توجه اکثر مردم و صاحب نظران سیاسی و اجتماعی
۱۵	حوزه‌ی امنیت اجتماعی
۱۷	احساس عدم امنیت اجتماعی
۱۷	جایگاه امنیت در جامعه
۱۸	ابعاد، گستره و سطوح امنیت
۲۱	بخش اول: امنیت
۲۳	یکم - کاربرد واژه‌ی امنیت
۲۴	دوم - مفهوم و تعریف امنیت
۲۶	سوم - تحلیلی بر تعارف امنیت
۲۷	چهارم - تأملی دیگر بر تبیین و ابضاح مفهوم امنیت
۲۹	پنجم - ارزش و اهمیت امنیت
۳۰	ششم - نقش امنیت در زندگی انسان‌ها
۳۲	هفتم - ضرورت وجود امنیت برای حکومت
۳۴	هشتم - امنیت در فرهنگ قرآنی
۳۶	نهم - نگاه قرآن به مفهوم سیاسی - اجتماعی امنیت
۳۶	۱- امنیت مفهومی وسیع و فراگیر از نظر قرآن
۳۶	۲- نگاه کلی قرآن به امنیت
۳۷	دهم - اقسام امنیت از دیدگاه قرآن کریم
۳۷	۱- امنیت اعتقادی
۳۸	۲- امنیت جان، مال و آبرو
۳۹	۳- امنیت سیاسی و اجتماعی
۴۰	الف) در بُعد داخلی
۴۱	ب) در بُعد خارجی

۴۱	۴- امنیت اقتصادی
۴۳	۵- امنیت مکان‌ها و زمان‌ها
۴۴	یازدهم- تبیین آسیب‌شناسی امنیت و مهم‌ترین آثار و کارکردهای امنیت از منظر قرآن کریم
۴۴	۱- مهم‌ترین آثار و کارکردهای امنیت از منظر قرآن کریم
۴۴	۱-۱) آرامش روحی
۴۵	۱-۲) رشد و تکامل انسان
۴۶	۱-۳) زمینه و بستری برای تحقیقات و پژوهش
۴۶	۱-۴) رفاه و فراوانی نعمت در دنیای مادی
۴۶	۲- آسیب‌شناسی امنیت از منظر قرآن کریم
۴۶	۱-۲) کفر، شرک و کفران نعمت
۴۷	۲-۲) آدم ربایی
۴۸	۲-۳) افشای اخبار امنیتی و سری کشور و جامعه
۴۸	دوازدهم- امنیت و طبقه‌بندی آن از نگاه حضرت علی (ع)
۵۱	۱- امنیت معنوی
۵۳	۲- امنیت سیاسی
۵۸	۳- امنیت اقتصادی
۶۳	۴- امنیت فرهنگی
۶۶	علل و زمینه‌های برقراری بحران و فقدان امنیت فرهنگی
۶۶	۱- شبهات
۶۷	۲- بی‌لیاقتی سران حکومت‌ها
۶۸	۳- رفاه‌طلبی و تجمل
۶۹	تأثیر امنیت فرهنگی در سائر ابعاد امنیت‌ها
۷۰	سیزدهم- چگونگی تأمین امنیت ارزش‌های انسانی و اجتماعی از منظر دین
۷۰	محور اول) عقیده و فرهنگ
۷۱	محور دوم) اجتماعی
۷۱	۱. عدالت اجتماعی
۷۲	۲. آزادی‌های اجتماعی
۷۲	محور سوم) اقتصادی
۷۲	محور چهارم) سیاسی

۷۳	محور پنجم) نظامی
۷۳	غیرقابل انکار بودن کارکرد دین و دیانت در تأمین امنیت
۷۴	چهاردهم- آشنایی با رویکردها و دیدگاه‌های رایج
۷۴	در زمینه‌ی ابعاد امنیت
۷۴	رویکرد یک- مدل کلاسیک، سنتی، مبتنی بر واقع گرایی
۷۵	رویکرد دو- طرح ایده امنیت مساوی است با توسعه
۷۶	رویکرد سه- نگاه عام به مفهوم امنیت
۷۸	رویکرد چهار- امنیت هستی شناختی
۷۹	پانزدهم- نقش قانونگذاری در تأمین امنیت و نظم اجتماعی
۸۰	شانزدهم- رابطه پدیدۀ جنایی با امنیت و نظم اجتماعی
۸۰	اول- نظم اجتماعی- نظم عمومی
۸۱	دوم- رابطه جرم با امنیت و نظم اجتماعی
۸۳	هفدهم- زندگی سالم اجتماعی؛ در سایه‌ی استقرار
۸۳	نظم و امنیت اجتماعی
۸۴	هجدهم- راهکارهای دین مبین اسلام برای ایجاد
۸۴	نظم و امنیت در جامعه
۸۶	نوزدهم- امنیت در حکومت حضرت مهدی (عج)
۸۶	۱- امنیت اجتماعی
۸۷	۲- امنیت فرهنگی و معنوی
۸۹	۳- امنیت علمی
۹۰	۴- امنیت قضایی و حقوقی
۹۰	یستم- «امنیت»، «امنیت قضایی» و «احساس امنیت در میان شهروندان»
۹۰	تفسیرها و برداشتها از «امنیت قضایی»
۹۱	«امنیت قضایی» از دغدغه‌های اساسی فیلسوفان و دانشمندان کلاسیک و مدرن
۹۳	امنیت قضایی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۹۵	امنیت قضایی و قوه قضائیه
۹۷	شاخصه‌های امنیت قضایی
۹۷	۱- دادخواه
۹۸	۲- خواننده

۹۸	۳- قاضی
۹۹	تحقق «امنیت»؛ پیش‌نیاز «احساس امنیت»
۱۰۰	بیست و یکم - امنیت هستی‌شناختی، اعتماد اجتماعی
۱۰۲	بیست و دوم - تبیین دیدگاه و مواضع امام خمینی (ره) در باب امنیت
۱۰۳	۱. امنیت سیاسی
۱۰۳	۱-۱) جایگاه ولایت فقیه و رهبری
۱۰۴	۱-۲) صیانت از اسلامیت نظام
۱۰۵	۱-۳) پایگاه مردمی نظام
۱۰۸	۱-۴) رهایت اصل استقلال
۱۰۹	۱-۵) التزام به قانون
۱۱۱	۲. امنیت فرهنگی
۱۱۳	۳. امنیت اجتماعی
۱۱۴	۳-۱) استقرار عدالت اجتماعی
۱۱۴	۳-۲) امنیت مسکن و شغل
۱۱۶	۳-۳) مبارزه با مفاسد و انحرافات اجتماعی
۱۱۶	۳-۴) نظارت عمومی
۱۱۷	۴ - امنیت اقتصادی
۱۱۷	۴-۱) اسلام عامل تعدیل ثروت
۱۱۸	۴-۲) خودکفایی در بخش کشاورزی
۱۱۸	۴-۳) فقرزدایی
۱۲۰	پی‌نوشت‌ها
۱۳۱	بخش دوم: امنیت اجتماعی
۱۳۳	یکم - امنیت اجتماعی
۱۳۵	دوم - ضرورت‌های طرح موضوع امنیت اجتماعی
۱۴۵	سوم - معنا و مفهوم شناسی امنیت اجتماعی
۱۴۶	چهارم - مؤلفه‌های امنیت اجتماعی
۱۴۶	پنجم - امنیت و مسئله اجتماعی
۱۵۳	ششم - ریشه‌های ظهور و شیوه‌های بروز امنیت اجتماعی
۱۵۶	هفتم - مقایسه امنیت اجتماعی با سایر مفاهیم امنیت

۱۵۷.....	امنیت فردی و امنیت اجتماعی.....
۱۵۸.....	امنیت عمومی و امنیت اجتماعی.....
۱۵۹.....	امنیت ملی و امنیت اجتماعی.....
۱۶۱.....	امنیت انسانی و امنیت اجتماعی.....
۱۶۴.....	هشتم- توجه جدی به زیرساخت‌های مؤثر در امنیت اجتماعی.....
۱۶۵.....	نهم- مصادیق و علل ناامنی اجتماعی از منظر قرآن کریم.....
۱۶۶.....	۱- ظلم و ستمگری.....
۱۶۷.....	۲- تجاوز و تعدی.....
۱۶۷.....	۳- ترور و آدم‌ربایی.....
۱۶۸.....	دهم- ابعاد امنیت اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۶۹.....	۱. حوزه حقوقی و قضایی.....
۱۷۰.....	۲. حوزه اقتصادی.....
۱۷۱.....	۳. حوزه فرهنگی و اجتماعی.....
۱۷۲.....	۴. حوزه سیاسی و اداری.....
۱۷۳.....	۵. حوزه نظامی و دفاعی.....
۱۷۳.....	یازدهم- مهمترین رهیافت‌های نظری مرتبط با رویکردهای امنیت اجتماعی.....
۱۷۴.....	۱- ایده آل گرایی و امنیت اجتماعی.....
۱۷۴.....	۲- اثبات گرایی و امنیت اجتماعی.....
۱۷۶.....	۳- فرا اثبات گرایی و امنیت اجتماعی.....
۱۷۷.....	۴- فمینیسم فرا اثبات گرا و امنیت اجتماعی.....
۱۷۸.....	۵- نظریه سیستمی و امنیت اجتماعی.....
۱۷۹.....	دوازدهم - نقش تحولات اجتماعی در گفتمان مربوط به امنیت اجتماعی.....
۱۷۹.....	۱- طرح دو گفتمان دولت محور و جامعه محور.....
۱۷۹.....	۲- پست مدرنیسم و امنیت اجتماعی.....
۱۸۰.....	۳- دیدگاه انتقادی و امنیت اجتماعی.....
۱۸۲.....	۴- رهیافت امنیت اجتماعی شده (جامعه‌ای).....
۱۸۸.....	۵- رهیافت اجتماع گرایی (Communitarianism).....
۱۹۰.....	سیزدهم - روش شناسی رویکردهای امنیت اجتماعی.....
۱۹۰.....	۱- رویکرد اثبات گرایی.....

- ۲- رویکرد فرا اثباتی..... ۱۹۱
- ۳- رویکرد انتقادی..... ۱۹۲
- ۴- رویکرد بر ساخت گرایی..... ۱۹۳
- ۵- رویکرد پست مدرن..... ۱۹۴
- چهاردهم- ابعاد مطالعات جامعه شناختی گفتمان‌های امنیت اجتماعی..... ۱۹۵
- ۱- گفتمان سلبی (Negative Discourse)..... ۱۹۵
- ۲- گفتمان ايجابية (positive Discourse)..... ۱۹۶
- پانزدهم- سطوح جامعه شناسی و ارتباط آن با امنیت اجتماعی..... ۱۹۸
- یکم) سطح جامعه‌شناسی خرد..... ۱۹۹
- دوم) سطح جامعه‌شناسی کلان..... ۲۰۱
- شانزدهم- مکاتب جامعه‌شناسی و امنیت اجتماعی..... ۲۰۶
- ۱- مکتب کارکردگرایی..... ۲۰۶
- ۲- مکتب کنش متقابل نمادین..... ۲۰۶
- ۳- مکتب روش‌شناسی مردمی..... ۲۰۷
- هفدهم- مهمترین نظریه پردازان امنیت و امنیت اجتماعی..... ۲۰۹
- ۱- گیدنز و امنیت..... ۲۱۰
- ۲- مولار و امنیت اجتماعی..... ۲۱۴
- ۳- بوزان و امنیت اجتماعی..... ۲۱۶
- ۴- ویور و امنیت اجتماعی..... ۲۱۸
- ۵- میتار و امنیت اجتماعی..... ۲۲۰
- هجدهم- پنج ویژگی از شاخص‌های امنیت اجتماعی..... ۲۲۱
- ۱- جامع بودن..... ۲۲۱
- ۲- تجزیه ناپذیری..... ۲۲۲
- ۳- ذاتی بودن..... ۲۲۲
- ۴- متمرکز بودن بر عدالت..... ۲۲۲
- ۵- ضریب همبستگی امنیت با سایر شئون حیات اجتماعی انسان..... ۲۲۳
- نوزدهم- آیا مضمون امنیت اجتماعی و اشکال دیگر آن از نظر ساماندهی در همه جوامع یکسان است؟..... ۲۲۳
- کارکردهای مؤلفه‌های امنیت اجتماعی در ایران..... ۲۲۵

۲۲۵.....	الف) عمومی بودن
۲۲۵.....	ب) ساختار مادی و غیرمادی
۲۲۵.....	پ) تاریخی بودن
۲۲۶.....	ت) ادراکی بودن
۲۲۶.....	ث) متغیر و نسبی بودن
۲۲۶.....	ج) تنوع و تکثر
۲۲۶.....	چ) بین رشته‌ای بودن
۲۲۷.....	ح) حیاتی بودن
۲۲۷.....	خ) سامان‌پذیری
۲۲۷.....	تشریح مؤلفه‌های کلیدی شکل دهنده امنیت اجتماعی در ایران
۲۲۷.....	۱- موقعیت ژئوپلیتیکی
۲۲۸.....	۲- تنوع منابع هویتی و ترکیب قومی-مذهبی
۲۲۸.....	۳- تجربه شخصی و برداشت نخبگان سیاسی
۲۲۸.....	۴- دعوی الهام بخشی
۲۲۹.....	مهمترین مسائل اجتماعی ایران از نگاه پژوهشگران
۲۳۰.....	م تفاوت بودن امنیت اجتماعی جامعه ایران با جامعه غربی
۲۳۱.....	بیستم- امنیت روانی و آرامش جمعی، مهم‌ترین مسئولیت دولت‌ها
۲۳۲.....	امنیت اجتماعی = امنیت انسانی
۲۳۳.....	امنیت اجتماعی؛ مهم‌ترین مؤلفه تشکیل دهنده امنیت ملی
۲۳۴.....	عوامل تهدید امنیت روانی جامعه
۲۳۶.....	رابطه امنیت و اعتماد
۲۳۸.....	امنیت اجتماعی، تبلور رحمت خداوند
۲۳۹.....	یست و یکم- امنیت اجتماعی شرط لازم و اساسی توسعه پایدار و همه‌جانبه هر نظام اجتماعی
۲۴۰.....	یست و دوم- بررسی اجمالی تأثیر انحرافات اجتماعی در امنیت اجتماعی
۲۴۱.....	گسترش انحرافات اجتماعی؛ گریبانگیر بسیاری از جوامع کنونی
۲۴۱.....	مسائل انسانی و اجتماعی هم‌سبب و هم‌ممتنع
۲۴۳.....	رفتار انحرافی و پدیده «انحراف اجتماعی»
۲۴۳.....	منظور از مفهوم «آنومی» چیست؟
۲۴۴.....	انحرافات اجتماعی؛ تهدید یا آسیب‌پذیری

۲۴۶	انحرافات اجتماعی به عنوان مسأله امنیتی
۲۴۷	بیست و سوم- مسأله انحرافات اجتماعی و امنیت در پارادایم آنومی
۲۵۰	مسأله انحرافات اجتماعی و امنیت از دیدگاه دور کیم و مرتون
۲۵۰	اول - نظریه دور کیم
۲۵۵	دوم- نظریه مرتون
۲۵۸	انحرافات اجتماعی، سلب کننده امنیت اخلاقی و اجتماعی
	بیست و چهارم - آیا جامعه شناسی ایران در تعریف و رویکرد به آسیب های اجتماعی موفق بوده
۲۵۸	است؟
۲۶۴	پی نوشت ها
۲۷۳	بخش سوم: نتیجه گیری و جمع بندی
۲۷۵	۱- مفهوم امنیت و ابعاد آن
۲۷۶	۲- نسبت «حقوق» با «امنیت و نظم عمومی»
۲۷۷	۳- امنیت و نظم عمومی از نگاه درون دینی
۲۸۱	۴- امنیت فکری - فرهنگی
۲۸۳	۵- امنیت سیاسی - اجتماعی
۲۸۴	۶- مهمترین کارکرد های اساسی امنیت اجتماعی
۲۸۵	۷- امنیت اجتماعی؛ معطوف به حفظ تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی جامعه
۲۸۶	۸- امنیت اجتماعی به عنوان پدیده ای در مسیر تحولات اجتماعی
۲۸۶	۹- اهتمام به مسئله امنیت اجتماعی در جامعه
۲۸۷	۱۰- مهمترین ویژگی های امنیت اجتماعی
۲۸۸	۱۱- اشاره ای به دیگر موارد پایانی
۲۹۲	پی نوشت ها
۲۹۶	منابع
۳۰۷	نمایه

مقدمه

واژه‌شناسان، امنیت را به آرامش نفس و نبودن بیم و هراس معنا کرده‌اند و امنیت را حالتی برشمرده‌اند که انسان در آرامش و آسودگی آن را احساس می‌کند و این آرامش می‌تواند از آن نظر باشد که توانایی‌ها، امکانات و دارایی‌های انسان با هیچ خطر و تهدیدی مواجه نیست و از این جهات در امان است و چنانچه در مفهوم امنیت، توسعه قائل شویم چه بسا احساس ارزش و احساس شخصیتی که فرد در جامعه دارد نیز از جلوه‌های دیگر امنیت به شمار می‌رود. با این توضیح می‌توان گفت: خاستگاه‌های ایجاد امنیت را باید در نهادهای خانواده، مدرسه و اجتماع و دولت جستجو کرد. گرچه نوع نگرش‌های حاکم بر جامعه و دولت تأثیرات مهمی را در این میان برجا می‌گذارد.

امنیت اجتماعی؛ شاه کلید زندگی

امنیت اجتماعی یکی از ارکان اساسی و به یک تعبیر شاه کلید زندگی است و این به آن معنا است که تصور زندگی سالم و هدفمند بدون آن امکان‌پذیر نخواهد بود و درست به همین رو دولت‌ها در تحقق آن بسیار در تکاپو و تلاشند، گرچه تأثیر متقابل امنیت اجتماعی بر اقتصاد، تولید، توسعه، سیاست و فرهنگ غیرقابل انکار است زیرا تحقق امنیت اجتماعی به مفهوم فراهم بودن بسترهای تولید، اقتصاد، تجارت، علم و فرهنگ و اداره شهرها و کشور است.

امنیت اجتماعی از اصلی‌ترین نیازهای یک ملت

امنیت اجتماعی یکی از اصلی‌ترین نیازهای یک ملت و کشور است، زیرا حرکت و پویایی کشور در مسیر علم و معنویت، فناوری و توسعه، اقتصاد و هنر مرهون امنیت اجتماعی است. وقتی فرد بیند جامعه و افراد با او رفتار مناسب و منصفانه دارند شخصیت و احترام او رعایت می‌شود، حقوق اجتماعی او حفظ می‌شود در درونش، احساس آرامش خواهد کرد، آن وقت استعدادها و خلاقیت‌ها بارور و شکوفا می‌شود و در پرتو همین آرامش و ایمنی، هم فرد رشد می‌یابد و هم جامعه بالنده و پرنشاط خواهد شد. اما چنانچه فرد، درباره موضوعات مهم زندگی مانند کار، درآمد، آبرو، اعتبار و روابط اجتماعی‌اش با جامعه و حکومت از حالت ایمنی و آرامش برخوردار نباشد آن وقت دچار ناآرامی شده و احساس خطر و تهدید می‌کند.

امنیت اجتماعی، محور تعادل فرد و جامعه

به این ترتیب امنیت اجتماعی، محور تعادل فرد و جامعه است و گویی کشتی کوچک فرد در دریای جامعه با امنیت اجتماعی به آرامش و تعادل دست می‌یابد و در این حالت نیز فرد می‌تواند به اهدافش دست یابد و به موفقیت و پیروزی نائل گردد، جامعه نیز مسیر کمال را طی می‌کند. با این توضیح روشن می‌شود که امنیت اجتماعی به گونه‌ای زمینه‌ساز رشد و تکامل فرد و جامعه است و هدف اصلی پیامبران الهی نیز ایجاد همین شرایط مطلوب در جامعه بوده تا بشر آسوده خاطر راه را بشناسد و حرکت تکاملی خود را پیماید و به سرمزل مقصود برسد. بنابراین برای رشد معنویت در تعالی اخلاق در جامعه، چاره‌ای جز تأمین امنیت اجتماعی و آماده کردن فضای مناسب رشد و شکوفایی وجود ندارد و اساساً زدودن محرومیت‌ها، فقر و تبعیض و نابرابری‌ها در پرتو تحقق امنیت اجتماعی است.

امنیت اجتماعی مورد توجه اکثر مردم و صاحب نظران سیاسی و اجتماعی

در سالهای اخیر، موضوع امنیت اجتماعی مورد توجه اکثر مردم و صاحب نظران سیاسی و اجتماعی بوده است. مسئولان حکومتی نیز دغدغه‌های روبه افزایش خود

نسبت به این موضوع را بارها اعلام کرده‌اند. البته در کنار دغدغه‌های مشترک نسبت به مقوله امنیت اجتماعی، اختلاف نظرهایی نیز در این زمینه وجود دارد که براساس تفاوت دیدگاه نسبت به شناسایی و اولویت بندی مصادیق، تشخیص ریشه و عوامل ایجاد کننده و نحوه مقابله با سوژه‌هایی که ضد امنیت اجتماعی تلقی می‌شود، شکل گرفته است. در برخی مقاطع زمانی نیز همین موضوع به سوژه مقابله گروه‌های سیاسی با یکدیگر تبدیل شده است به طوری که یک گروه، دیگری را به بی تفاوتی در این مقوله حساس متهم می‌کند و دیگری از "قشری نگری" رقیب در این زمینه شکایت می‌نماید. نمونه‌هایی هم وجود دارد که با گذشت چند سال جای گروه‌ها عوض شده و برخی طرفداران پیشین روش‌های خشن، بیش از حد با مردم مهربان می‌شوند و بالعکس. اما آنچه در تمام سال‌های گذشته، به صورت ثابت و لایتغیر باقی مانده است برخورد‌های احساسی و بی‌مبانی غیر کارشناسی و کشیده شدن این موضوع اجتماعی به حوزه درگیری‌های سیاسی است. همین وضعیت، شرایطی ایجاد نموده است که هیچ گاه فرصت کافی و شرایط مساعد فراهم نشده است تا اجماعی قابل قبول برای شناسایی مصادیق واقعی که امنیت اجتماعی را به خطر می‌اندازد به وجود آید. لنگیدن در گام اول، تأثیر خود را در گام‌های بعدی نیز آشکار ساخته است و در نتیجه، امروز در خصوص اولویت بندی امور ضد امنیت اجتماعی، وحدت نظر و حتی نزدیکی دیدگاه میان ارکان حکومت وجود ندارد. اختلاف دیدگاه‌های علنی شده در این خصوص، آنقدر واضح است که نیازی به ذکر نمونه نیست. در مهمترین مرحله یعنی تشخیص بهترین راه مقابله با ناهنجاری‌ها و به حداقل رساندن هزینه‌های مرتبط با آن نیز نه تنها هیچ نشانه‌ای از همگامی و همکاری اکثریت کارگزاران حکومتی با قاطبه کارشناسان، مشاهده نمی‌شود.

حوزه‌ی امنیت اجتماعی

پیشتر گفتیم که امنیت به معنای بی‌خطری، ایمنی و آرامش است و به نظر ما امنیت اجتماعی متوجه مسائل فردی و روابط او با اجتماع و حکومت می‌شود و دولت

مسئول قانونی تأمین این امنیت به شمار می‌رود. با این رویکرد موضوعاتی چون معیشت، درآمد، آزادی، نقش اجتماعی، آبرو و اعتبار، مشارکت‌های اجتماعی و... در حوزه امنیت اجتماعی قرار دارد. به این ترتیب یک فرد وقتی دارای امنیت اجتماعی است که در تمامی آنچه یاد شد از امنیت و حالت آرامش و ایمنی برخوردار باشد.

برای روشن‌تر شدن مسئله بهتر است به سراغ قانون اساسی برویم و بینیم قانون اساسی در موضوع امنیت اجتماعی بر چه محورهایی تأکید دارد:

جان، مال، حقوق، حیثیت، مسکن و شغل اشخاص می‌باید مصون از تعرض باشد. (اصل ۲۲) ♦

دولت باید تبعیضات ناروا را رفع کند و امکانات عادلانه برای همه ایجاد نماید. (اصل ۳ بند ۱۳)

دولت باید محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان، تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی ایجاد کند. (اصل ۳ بند ۱)

همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌ها باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری و قداست آن و استواری روابط خانوادگی برپایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد. (اصل ۱۰)

آنچه آمد قسمتی از موضوعاتی است که در حقیقت مطالبات مردم از حکومت اسلامی است و قانون اساسی، دولت را بر انجام آنها موظف کرده است. از این رو شایسته است همه دولتمردان که این مسئولیت خطیر را بر دوش دارند به آنها توجه ویژه داشته باشند تا به وظایف قانونی خود عمل کرده و از عهده این مسئولیت عظیم بر آیند و در آزمایش بزرگ زندگی سربلند گردند. گرچه نقش مردم و دیگر نهادهای اجتماعی و مذهبی را نمی‌توان در تأمین امنیت اجتماعی نادیده گرفت. همه مسئولند. پیامبر اسلامی (ص) فرمودند: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كَلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ هَمَّة شِمْكَاهَانٍ وَ عَهْدُهُ دَارِيْدُ وَ هَمَّة شِمَا دَر مُورِد رَعِيَّتٍ وَ زِيْر دَسْتَانَتَانِ مَسْئُولُ هَسْتِيْد.»

احساس عدم امنیت اجتماعی

در نبود آنچه که در جامعه "امنیت" گفته می‌شود، ترس و وحشت، بی‌اعتمادی و سردرگمی حاکم شده و فرد، فرد جامعه نگران از چگونگی سرنوشت و جایگاه خود در این شرایط، تنها به نجات خویش می‌پردازد و فارغ از هر چه بر سر جمع می‌گذرد، در صدد یافتن راه حلی برای فرار خود از مهلکه می‌افتد و این تنها به بهای نادیده گرفتن حق و حقوق افراد جامعه بر اولویت خواسته‌های فردی خود تأکید می‌کند. تضارب و تقابل خواسته‌های فردی موجود در جامعه‌ای که دستخوش بی‌قانونی است می‌تواند متفاوت و متعدد باشد، استقامت و استواری چارچوب‌های اجتماعی را درهم کوبیده و به فاهنجاری‌هایی میدان می‌دهد که به تشدید ناامنی و تقویت تفکر "هرکس برای خود" و "همه برای من" می‌انجامد. بنابراین در سایه عدم امنیت اجتماعی، رضایتمندی از زندگی و شرایط اجتماعی کاهش یافته و یاس و انفعال، افسردگی فردی و اجتماعی جایگزین شادابی، تحرک و نشاط می‌شود. در چنین شرایطی است که فرد بخاطر حفاظت از خود در برابر تهدیدات گوناگون بر گرفته از اجتماع در غیاب قانون و مقرراتی که ضامن ادامه حیات جمعی و اجتماعی است، به هر وسیله‌ای برای حمایت از خود و دور شدن از مسائل و خطرات به خود بیشتر می‌اندیشد تا بقای جمع و اجتماعی که در آن زندگی می‌کند.

جایگاه امنیت در جامعه

یکی از با اهمیت‌ترین وجوه زندگی وجود "امنیت" می‌باشد. مقوله امنیت در زندگی جمعی تا حدی است که گروهی از متفکران اجتماعی در تعاریف خود کلمه "امنیت" را مترادف با مفهوم "سلامتی" به کار می‌گیرند، و وجود آن را ضامن بقا و پایداری جامعه سالم می‌دانند. البته بر این نکته می‌توان تأکید نمود که "احساس امنیت" همواره رابطه مستقیم با امنیت واقعی نداشته و وجود و عدم وجود امنیت و احساس آن لزوماً به معنی بهره‌مندی یا محرومیت از واقعیت امنیت نیست. در جوامعی که وجود امنیت موجب می‌شود تا تعاملات اجتماعی در یک مسیر واقعی قرار گیرد، احساس عدم امنیت چه از لحاظ بودن یا نبودن واقعی آن می‌تواند

تحرکات و جریان‌های اجتماعی را دچار اختلال کند. و این اختلالات خود سرمنشاء باس و انفعال اجتماعی می‌شود.

ابعاد، گستره و سطوح امنیت

امنیت نه تنها یکی از مهمترین وظایف و کارکردهای دولت‌ها در عصر مدرن است، بلکه بزرگترین دغدغه هر نظام سیاسی است که با عناصر اقتصادی، ایدئولوژیک، فرهنگی، اجتماعی و نظامی پیوند خورده است. اهمیت این موضوع البته به نظر می‌رسد که در میان کشورهای در حال توسعه دوچندان باشد؛ زیرا امنیت در این کشورها، امر پیچیده‌ای است و پیوندهای موجود میان ابعاد گوناگون آن، عامل پیچیدگی بیشتر آن است. یکی از موضوعاتی که از دهه ۱۹۸۰ به این سو، در دستور کار محققان و علاقمندان امنیت پژوهی قرار گرفته است، موضوع دایره و ابعاد امنیت است. فراگذشتن از منحصر دیدن امنیت در بعد نظامی، گرچه دستاورد بزرگی بوده و هست اما تا مشخص شدن ابعاد گوناگون و زوایا و ابهامات فراوان آن، راه طولانی باید پیموده شود. البته باید اذعان و تصدیق نمود، امنیت یکی از عناصر بنیادی بعد سیاسی نظم اجتماعی محسوب می‌گردد و دارای ابعاد متنوعی است که شامل ذهنی و عینی، داخلی و خارجی، فردی و جمعی می‌باشد و از لحاظ گستره نیز شامل حیطه‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی است. از جنبه سطح به سطوح خرد و کلان تقسیم می‌شود. هریک از این ابعاد، گستره و سطوح امنیت به نوبه خود به خرده ابعاد دیگری تقسیم می‌شود، برای مثال، امنیت در سطح خرد می‌تواند شامل امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت فکری، امنیت بیانی، امنیت اخلاقی، امنیت شغلی و امنیت حقوقی باشد و امنیت در سطح کلان نیز می‌تواند زیرسطوح اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و طبیعی یا زیست محیطی را دربر بگیرد.

شناخت اندیشه اجتماعی متفکرانی که خارج از چارچوب‌های رایج در علوم اجتماعی می‌اندیشیده‌اند، بدون علم و احاطه به تعریفی که از آنها از هستی، انسان و جامعه ارائه داده‌اند، نه تنها چندان صحیح به نظر نمی‌آید، بلکه حتی گاه می‌تواند

زمینه پیدایش استنتاج گمراه کننده و انحرافی باشد. براین اساس کتاب حاضر با بیان مباحث کلیدی، به تدوین اصول و مبانی اندیشه‌ها در باب امنیت و ابعاد آن پرداخته و بر مبنای این اصول، به توصیف جدیدی از ابعاد امنیت دست یافته است.

امنیت در مکتب اسلام و در نزد عقلا و صاحبان فکر ابزار است نه هدف. کما اینکه کل سیاست نیز ابزار است. ابزاری در خدمت سیرالی الله در دنیای فانی طبیعت. به دیگر سخن امنیت بخشی از سیاست است و سیاست خود متأثر از نگاه هستی شناسانه و انسان شناسانه اوست. اگر سیاست و حکومت را ظرفی بدانیم که ارزش‌های یک ملت در آن حفظ می‌شود و از قوه به فعلیت درمی‌آید، امنیت کارکردش ایمن ساختن و هموار کردن این شرایط است. مآلاً اینکه نگاه هستی و انسان شناسانه منجر به این می‌شود که نگرشی همه جانبه به امنیت و ابعاد آن داشته باشیم. در این رویکرد علاوه بر جنبه‌های نظامی، سیاسی، فرهنگی و... که بعد مادی امنیت را تشکیل می‌دهند، بعد غیر مادی و فرادنیوی امنیت جوامع انسانی نیز بسیار مهم و تعیین کننده است.

اینک این قلم با توجه به مسائل مطروحه، تلاش دارد به تبیین موضوع مورد بحث که همانا "امنیت، اجتماع، امنیت اجتماعی" می‌باشد بپردازد؛ و در این مسیر کوشیده است مطالب متنوعی را با استفاده از نظر اندیشمندان، کارشناسان و تحلیل‌گران در سه بخش مطرح نماید، تا مباحث پیش روهم از جنبه کاربردی - واهی‌پردی و هم از جنبه تخصصی به خوبی مورد واکاوی قرار گرفته شده باشد. امید آنکه به این مهم نائل آمده باشیم.

اسدالله افشار

تهران - اسفند ماه ۱۳۹۳